

3. Państwo	<ul style="list-style-type: none"> • cechy i funkcje współczesnego państwa • podział państw ze względu na formę rządów, reżim polityczny, ustroj terytorialny • różnice w sytuacji obywatela w ustroju demokratycznym, autorytarnym i totalitarnym
------------	---

Państwo – to trwała wspólnota ludzi zamieszkujących określone terytorium oraz poddana władzy zwierzchniej

Państwo – jest polityczną organizacją społeczeństwa, wyposażoną w suwerenną władzę, jest też organizacją terytorialną i przymusową.

1. Cechy państwa

Przymusowość – rozumiana jako prawo do zastosowania przemocy przez państwowy aparat władzy

Suwerenność – w zakresie realizacji zadań wewnętrznych i zewnętrznych.

- **Suwerenność wewnętrzna** oznacza, że władza państwowa jest władzą najwyższą (zwierzchnią) na danym obszarze i sama decyduje o swoim zakresie działania.
- **Suwerenność zewnętrzna** oznacza, że państwo jest organizacją niezależną w podejmowaniu decyzji od innych państw

Powszechność – w zakresie zasad prawnych, które dotyczą wszystkich osób zamieszkujących jego terytorium. Przynależność do państwa nie jest dobrowolna. Przynależność do państwa nazywa się obywatelstwem.

Terytorium – państwo jest organizacją terytorialną. obejmuje obszar lądu ograniczony granicami, wody wewnętrzne, przestrzeń powietrzną ponad lądem, przestrzeń pod powierzchnią ziemi, morskie wody przybrzeżne, jednostki pływające i powietrzne oraz siedziby przedstawicielstw dyplomatycznych położone na terytoriach innych państw.

2. Funkcje państwa

- **Funkcja wewnętrzna** polega na zapewnieniu porządku i bezpieczeństwa kraju. (sprawują ją organy administracji państwowej, policja, prokuratura, sądy, służby więzienne)
- **Funkcja zewnętrzna** to prowadzenie stosunków z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi, zmierzających do ochrony interesów obywateli, których rzecznikiem jest dane państwo (realizują służby dyplomatyczne – ambasadorowie, konsulowi)
- **Funkcja gospodarczo organizatorska** – organizowanie gospodarki w państwie i oddziaływanie na nią. Istnieją dwie koncepcje roli państwa w życiu gospodarczym: typ państwa „nocnego stróża”, typ państwa przedsiębiorcy.
- **Funkcja socjalna** – obejmuje działania zmierzające do zapewnienia minimum egzystencji obywatelom, tworzenie miejsc pracy, bezpieczeństwo i higienę pracy, ochronę środowiska naturalnego
- **Funkcja kulturalna** – wspieranie inicjatyw podejmowanych przez różne środowiska, których celem jest rozwój kultury narodowej.

4. Typy państw

Formy państw – sposób organizacji życia politycznego i społecznego w kraju

a) ze względu na formę rządów (strukturę organów państwa i stosunki panujące między nimi) **wyróżniamy:**

- **monarchię** – reprezentantem jest władca sprawujący władzę dożywotnio. Monarchia może być absolutna (władza monarchy jest nieograniczona – np. Francja za Ludwika XIV), parlamentarna (władza monarchy jest ograniczona przez parlament – np. W. Brytania),

konstytucyjna (władza monarchy jest ograniczona przez konstytucję, która przyznaje część uprawnień organom przedstawicielskim czyli np. parlamentowi).

- **republikę** – organy państwa są jednoosobowe (np. prezydent) i kolegialne (np. rząd), są powoływane na określony czas (**kadencję**) w drodze wyborów. Republika może być demokratyczna (np. III Rzeczypospolita) lub autorytarna (np. Polska w czasach Piłsudskiego, Portugalia pod rządami Salazara)

b) ze względu na reżim polityczny – ustrój państwa; środki i metody sprawowania władzy:

- **państwo demokratyczne** – państwo opierające się na konstytucyjnych zasadach: suwerenności narodu, trójpodziału władzy i pluralizmu politycznego. W państwie tym wyznaje się takie wartości jak: tolerancja, równość wobec prawa, rozwinięte wolności i swobody jednostki, sprawiedliwość, ład społeczny.

Istnieją dwa modele państwa demokratycznego : państwo liberalne i socjalne. Państwo

liberalne gwarantuje nienaruszalność własności prywatnej oraz przestrzega zasad gospodarki rynkowej ograniczając do minimum własną interwencję w różne sfery tej gospodarki (W. Brytania, USA przez wielkim kryzysem). Państwo socjalne – duży nacisk kładzie na politykę socjalną; jest to państwo opiekuńcze wobec obywatela (Szwecja)

- **państwo autorytarne** – ograniczony pluralizm, ograniczenie praw obywatelskich oraz zmniejszenie wpływu społeczeństwa na organy sprawujące władzę
- **państwo totalitarne** – brak pluralizmu, funkcjonuje tylko 1 partia polit., państwo kontroluje wszystkie dziedziny życia publicznego, a nawet sfery ściśle prywatne (ZSRR, III Rzesza)

c) ze względu na ustrój terytorialny - strukturę terytorialną państwa:

- **państwo unitarne** – wewnątrznie jednolite, w których jednostki administracji lokalnej są podporządkowane organom centralnym i nie posiadają politycznej samodzielności (Polska)
- **państwo złożone** – składające się z części (np. stany w USA, landy w Niemczech), które mają pełny lub ograniczony zakres suwerenności. Mogą to być np. państwa połączone unią personalną (związek państw połączonych osobą władcy – np. Polska za panowania Andegawenów lub po unii polsko – litewskiej w Krewie) lub unią realną – państwa połączone przez główne organy państwa i prowadzące wspólną politykę zagraniczną (Rzeczypospolita Obojga Narodów); federacje - państwo związkowe złożone z części, które posiadają określoną autonomię prawną i polityczną (Niemcy, USA); konfederacje – związek państw powołany w celu realizacji określonych zamierzeń (Unia Europejska)

d) ze względu na system polityczny – zasady organizacji aparatu państwowego, a szczególnie relacje między władzą ustawodawczą a wykonawczą:

- **państwo o systemie parlamentarnym** – rząd powoływany przez głowę państwa musi posiadać poparcie parlamentu, przed którym ponosi odpowiedzialność (Polska)
- **państwo o systemie prezydenckim** – silna pozycja prezydenta wybieranego w wyborach powszechnych, który odpowiada za politykę zagraniczną, będącego zwierzchnikiem sił zbrojnych (USA)
- **państwo o systemie mieszanym** – stanowi połączenie systemu parlamentarnego i prezydenckiego: władza państwowa spoczywa w ręku władzy wykonawczej; władzę wykonawczą sprawuje prezydent i rząd; rząd jest odpowiedzialny przed parlamentem i jest przez niego kontrolowany ale jest powoływany przez prezydenta, prezydent posiada faktyczną władzę w państwie (Francja)
- **państwo o systemie parlamentarno – komitetowym** – opiera się na zasadzie jednolitości władzy państwowej, której najwyższym organem władzy jest parlament, olbrzymie znaczenie demokracji bezpośredniej w oparciu o referendum; ograniczona rola przedstawicielskich organów władzy (Szwajcaria).

4. Porównanie systemu władzy w państwie totalitarnym i autorytarnym

Państwo autorytarne	Państwo totalitarne
<ul style="list-style-type: none"> ▪ system autorytarny opiera się na elitaryzmie – rządach wybitnej jednostki, która ma „naturalne” prawo do narzucania swoich rządów społeczeństwu ▪ organizacja państwa opiera się na silnej władzy wykonawczej w rękach jednostki obdarzonej dużym autorytetem ▪ silna, zhierarchizowana władza wykonawcza ▪ skoncentrowanie władzy w rękę przywódcy i jego najbliższego otoczenia, którzy podejmują szybkie i egzekwowlane decyzje zatwierdzone przez bezwolny parlament ▪ rozwinięty aparat przymusu (policja, wojsko) ▪ organy przedstawicielskie (parlament) odgrywają drugorzędą rolę ▪ odrzuca równość między ludźmi, wolność, tolerancję i pluralizm 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ na czele państwa stoi jednostka – „wódz” ▪ obowiązuje jedna ideologia obejmująca zarówno życie publiczne jak i prywatne ▪ istnieje jedna hierarchicznie zorganizowana partia podporządkowująca sobie urzędy państwowe, na czele której stoi „wódz” ▪ rozbudowany system bezpieczeństwa wewnętrznego – państwo policyjne ▪ systematyczne stosowanie terroru wobec przeciwników politycznych ▪ monopol środków przekazu (mediów) spoczywa w rękach państwa ▪ monopol władzy politycznej i militarnej ▪ podporządkowanie gospodarki kontroli partii ▪ indoktrynacja społeczeństwa – wpajanie ideologii poprzez oświatę, naukę, media, kulturę i sztukę

4. Obywatel a władza w systemach totalitarnych, autorytarnych i demokratycznych.

Państwo demokratyczne	Państwo autorytarne	Państwo totalitarne
<p>Państwo stoi na straży praw i wolności obywatelskich Obywatele mogą:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zrzeszać się – zakładać stowarzyszenia, towarzystwa, partie polityczne ▪ swobodnie głosić swoje poglądy i opinie ▪ zgłaszać publicznie swoje petycje ▪ wybierać swoich przedstawicieli (posłów, senatorów) ▪ bez żadnych przeszkód kandydować do władz obieralnych (samorządowych czy centralnych). Jedynymi wymogami są odpowiedni wiek, obywatelstwo i 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ największą wartością jest państwo, któremu jest podporządkowany każdy obywatel <p>Państwo ogranicza swobody i wolności obywatelskie; uznaniowo stosuje prawa obywatelskie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ogranicza się wolność słowa (cenzura) ▪ łamie prawo do swobodnego wyrażania poglądów ▪ ogranicza prawa wyborcze – pełnię praw, szczególnie w przypadku biernego prawa wyborczego, mają tylko „elity” ▪ ograniczanie wolności sumienia i wyznania (czasami) 	<p>Państwo w ogóle nie przestrzega praw i wolności jednostki – jednostka całkowicie podporządkowana państwu</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ideologia totalitarna narzuca obywatelom gusta estetyczne, modę, obyczajowość ▪ nie ma prawa swobodnego zrzeszania się ▪ wszystkie instytucje i organizacje są podporządkowane jednej rządzącej partii ▪ obywatel nie może swobodnie się wypowiadać i wyrażać opinii sprzecznych z przyjętą ideologią pod groźbą restrykcji – np. uwięzienie,

<ul style="list-style-type: none"> ▪ miejsce zamieszkania ▪ mogą uczestniczyć w procesie legislacyjnym (uchwalania prawa) dzięki referendum; mogą również składać swoje petycje i uwagi na ręce swojego reprezentanta (posła) ▪ mają wolność religijną ▪ mają prawo do informacji ▪ wszyscy obywatele są równi wobec prawa ▪ mają prawo do posiadania własności i do jej ochrony ▪ mają prawo do nietykalności osobistej i majątkowej, które mogą być ograniczone jedynie za zgodą sądu ▪ mają prawo do prywatności i tajemnicy korespondencji 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ogranicza swobodę działalności partii politycznych ▪ ogranicza prawo do swobodnego zrzeszania się i organizowania demonstracji 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kara śmierci ▪ nie może wybrać partii politycznej zgodnie ze swoimi poglądami gdyż funkcjonuje tylko jedna partia rządząca ▪ nie ma wpływu na wybór władz państwowych ▪ nie ma wpływu na proces legislacyjny ▪ nie ma prawa do indywidualizmu ▪ wszystkie media są kontrolowane, cenzurowane, a podawane informacje są „dostosowywane” do ideologii ▪ nie ma prawa do prywatności, ▪ nie ma prawa do nietykalności osobistej i majątkowej – może utracić wolność i majątek z nakazu administracyjnego
--	---	--